श्राविकाद्वयव्रतग्रहणविधि ॥

सं. विजयशीलचन्द्रसूरि

अनुसन्धानना आरम्भना कोई अंकमां 'श्राविकाव्रतग्रहणविधि' नामे एक कृति प्रगट थई हती. तेना जेवी ज बे रचनाओ अत्रे प्रस्तुत छे. खम्भातना ताडपत्र भण्डारनी, क्र. ११६ धरावती, बृहत्संग्रहणीनी प्रत छे. तेमां पत्र ३५-४४मां आ बन्ने पाठ छे. संवत् १२८७ मां अणहिलपुर पाटणनी **बूटडि** नामनी श्राविकाए तथा नागपुरनी **लखमसिरी** नामक श्राविकाए, श्रावकधर्मोचित बार व्रतो उच्चरेलां. ते बन्नेए कया व्रतना कया नियमो स्वीकारेला तथा केवीकेवी छूट राखेली, तेनी नोंध आमां छे. आधुनिक जैनो पण आवां व्रतो ले त्यारे तेनी टीप (नोंधपोथी) लखी राखे छे. १३ मा सैकामां लखाती आवी टीप प्राकृत भाषामां अने ते पण गाथाबद्ध लखाती हशे, ते आ जोतां जाणवा मळे छे. श्राविकाओ पोते अभ्यासी होय अने आम लखती होय एम पण सम्भवित छे, अने तेमना आशयने अनुरूप गाथाओ व्रतदाता गुरुजनो बनावी आपे ते पण शक्य छे. अलबत्त, आ गाथाओ समजवा जेटलो अभ्यास तो ते बहेनोनो होय ज.

बूटडि श्राविकानी नोंध ६१ गाथा प्रमाण छे, अने लखमसिरीनी नोंध ४१ गाथानी छे. अलगअलग गामोनी बे बाईओनी नोंध एकसाथे मळे छे तेनो अर्थ एम पण थाय के बन्ने कोई मिषे एक स्थाने एकत्र थई होय अने साथे व्रत लीधां होय. अथवा तो कोई गुरुजने पोतानी पासे व्रत लेनार आ बन्ने श्राविकाओनी व्रतनोंध पोतानी पोथीमां ऊतारी राखी होय.

१२ व्रतोना नियमोनी आ नोंधमां आवतां विधि-निषेधोनो अभ्यास करनारने ते समयना सामाजिक वातावरण अंगे, धंधा-व्यवसाय तथा रीतरिवाजो अंगे घणुं जाणवा मळे तेम छे. केटलाक शब्दो पण नवा तेम रसप्रद होवानुं जणाय छे.

वर्षो पूर्वे लखी राखेल आ बे रचनाओ अत्यारे तो यथावत् अहीं प्रकट करवामां आवे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

'बूटडि' श्राविकाव्रतग्रहणविधि ॥

नमिऊण महावीरं दंसणमूलं गिहत्थधम्ममहं ।
गिन्हामि सव्वभवकय-मिच्छत्ताविरइपडिकमणो(णा) ॥१॥
अरहंतो मह देवो जावज्जीवं सुरिंदकयसेवो ।
जिणपन्नत्तो धम्मो गुरू जिणाणाठिया साहू ॥२॥
लोइयमिच्छं वज्जे तिविहं तिविहेण भावओ सव्वं ।
दव्वे कुह(जह)सत्तीए दक्खिन्नायंकमाईहिं ॥३॥
धम्मत्थमन्नतित्थे न करे तव-न्हाण-दाण-होमाई ।
जिणवंदणं तिवेलं संखेवेणमा(संखेवेणं ?) करिस्सामि ॥४॥
तंबोल-पाण-भोअण-पाणह-त्थी-भोग-सुयण-निट्ठुवणं ।
मुत्तुच्चारं जूयं वज्जे जिणनाहगभ(ब्भ)हरे ॥५॥
पाणिवह १ मुसावाए २ अदत्त (३) मेहुण ४ परिग्गहे चेव ५ ।
दिसि६ भोग ७ दंड ८ समइय ९ देस १० पोसह ११ अतिहिदाणे ॥६॥
जावज्जीवं जीवं थूलं संकप्पियं निरवराहं ।
मणवायाकाएहिं न हणेमि अहं न य हणावे ॥७॥
नर तिरि देहगयाणं गंडोलाईण पाडणे जयणं ।
काहं जलूयलाणे वहचिंता-भास-चिट्ठासु ॥८॥
कन्नागोभूमिगयं नासवहारं च कूडसक्खि च ।
मूलमलीयं दुतिहं वज्जे मोत्तुं सयणकज्जं ॥९॥
खत्तष(ख)णणाइं चोरंकारकरं रायनिग्गहकरं च ।
जं तिन्नं तं मणवयतणूहिं न करे न य करावे ॥१०॥
संघासुकज्ज-लहणिज्ज-दिज्ज-पडिकियविराडववहारे ।
निहि-साहु-सयणसुंके बीए तइए वए जयणा ॥११॥
वज्जे दुतिहं दिव्वं एगतिहं तिरिय-मणुयमेगेगं ।
महुत्तं (? मेहुन्नं) मासं पइ दिनपनरससंतभज्जाए ॥१२॥
खेत्तं वत्थं रुप्पं कणगं धण-धन्न-दुपय-चउपायं ।
कुवियं परिग्गहे नव-विहेगतिविहं करेमाणं ॥१३॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

खेत्ते हलाइनियमो वाडग-घरहट्ट-चउर-हत्थुम्मि ।
रुप्पपलतीस-कणगे दस, गणिमं धरिमं परिछिज्जं ॥१४॥
रोकेहिं समं पणगं दम्मसहस्साण लोहघडी ।
चोप्पड-घडपन्नासं तीसं मूडाइ धन्नाण ॥१५॥
लवणं खडिया तूरी वेसण जीराइ संगरि सकूडो ।
कइराइ बहेडाई मुल्लसयं दम्मदुसयाणं ॥१६॥
दुपएग-संतभज्जा अणेक-चउकम्मकारिणो मज्झ ।
दुन्नि सगडाणि दसमे चउप्पया मुत्तु गब्भगए ॥१७॥
कुवियं मह मोक्कलयं कच्चोलय-थाल-चभय-अदुणीया ।
आसण-सिज्जाईयं दम्माणं एगसयमाणं ॥१८॥
निक्खेवोद्धारेहिं धणवुड्ढीए अ णाहथवणीए ।
निहि साहुसक्कदव्वे कहिंचि गहिए वि नो भंगो ॥१९॥
इय विवरिओ वि सव्वो परिग्गहो तिण्हसहसपरिमाणो ।
धारेमि होज्ज अहिओ धम्मे सयणे व दायव्वो ॥२०॥
लहणयलद्धं अड्डा(द्दा)ण डुल्लयं नियमियं पि जं वत्थुं ।
वरिसंते विक्किसं(स्सं) गहियं च नरिंदविट्ठीए ॥२१॥
बंधव-पुत्ताइगिहे जयणाए मज्झ मोक्कला तत्ती ।
साहम्मियस्स दुत्थिय-कुडंबमइदाणसंठवणं ॥२२॥
अणहिल्लपुरा चउदिसि एगतिहा जोयणाण सयमेगं ।
दो उड्ढमहो वीसं धणुहे गच्छामि नइपरओ ॥२३॥
नो पवहणेण जलहिं लाभत्थं जामि भोग-उवभोगे ।
दुविह-तिविहेण मंसं वज्जे एगविह-तिविहेणं ॥२४॥
ओसहअमिस्स-महु-मज्ज-मंखा(ख)ण-सघरणंतकायाणि ।
पंचुंबरिबावीसं दव्वे कोमलफलं वज्जे ॥२५॥
धरणोसूराईयं मुत्तुं निसि असण-खाइमे न जिमे ।
गोरसमीसं विदलं जयणा संसत्तभत्ते य ॥२६॥
अंगोहलणे दसगं मासे जलगग्गरेगपत्तेयं ।
भोगत्थ ण्हाणमेगं करेमि जलगग्गरिदुगेणं ॥२७॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कणमाणय दो दिवसे खाइम दो चेव भोयणब्भंगे ।
एगं घय-तिल्लपलं पाणे जलगग्गरी एगा ॥२८॥
अत्थाणयाण नियमो तीसं दव्वाणि च्छिन्निउ सच्चित्ता ।
विगईओ दोन्नि दिणे गणियफलाणं च सयमेगं ॥२९॥
तोलियफल-पलवीसं मवियफलाणं च माणयं एगं ।
एलाई करसतिगं सोलस पत्ताणि पूगदसं ॥३०॥
खंडियपसयविलेवण कुसुमाई एग दम्म मह भोगे ।
पंचतियलिओ दिवसे मुल्लेण(णे?)गाओ दम्मसयं ॥३१॥
सीऊट्टणमहिगं पिह आभरणं तीसकरसमहिगंपि ।
ऊसवकज्जे सिज्जा-दसगं बंभं च दिवसम्मि ॥३२॥
पयरक्खजोअतिन्निउ च्छिपगमाई वि जाइकम्माणि ।
वज्जे खरकम्मम्मि य मुत्तुं भंडार-कोट्ठारं ॥३३॥
सुंकिय-पारिग्गहियं गामे तिहलिक्खयं च अहिगारे ।
रायामच्चाइ(ई)यं वज्जे एगविह-तिविहेणं ॥३४॥
इंगालकम्मनियमो मुत्तुं चलणदुगाइं लत्तीणं ।
करणं कंसाईयं मणिहंडं कारवेमि अहं ॥३५॥
वणकम्मे परिच्छिन्ने तण-फल-कट्ठाइं ध(द)म्मपंचसया ।
वरिसे कणाइदलणे दिणम्मि मह वीस सेईओ ॥३६॥
सगड-तदंगघडावणत्तच्चिक्कणणे[य]वज्जिमो वित्तिं ।
भाडीकम्मे वरिसे मोक्कलयं दम्मपंचसया ॥३७॥
हलखडण-उड्डुसिल-उट्ट-इट्ट-गाराण वोसिरे-वित्ति(त्तिं) ।
लवणाइआगा(ग)राणं खणणेण खणावणेणं च ॥३८॥
दंत-मणि-चमर-चम्मे कत्थूरिय-पूइ-केसि-मोत्ताई ।
अक्ख-मह-संख-सुत्तिय-कवड्डु-सिंगारारे (?) न किणे ॥३९॥
लक्खा-धाहइ-मणसिल-सोहग्गियम... गुलियमाईणि ।
महु मज्ज मंखण वसा रसवाणिज्जंमि वज्जेमि ॥४०॥
केसवणिज्जं वज्जे वरिसे मोत्तुं चउप्पया दस उ ।
धणुह-विस-सत्थ-विस-हल-जंतिणि-हरियालवाणिज्जं ॥४१॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उच्छु-तिल्लजंत-निल्लंछण-दवदाण-सरदहतलागाणं ।
सोसं मज्जाराईपोसं वज्जेमि असईए ॥४२॥
चउविहमणत्थदंडं अवज्झाण-पमाय-हिंस-अप्पिणणं ।
पाउवएसं वज्जे अवज्झाणं अट्ट-रुद्दाणि ॥४३॥
अजरामरत्त-विज्जाहरिंदकीलाइं देसभंगाइं ।
अच्चंतमसंबद्धं म(मु)हुत्तपरओ न चिंतेमि ॥४४॥
किंची जूयं साणाइजोहणं डिंभरूयकीलाइं ।
जलहिंडोलयलीलाइयं च न करे पमायमहं ॥४५॥
दक्खिन्न-भयाभावे खग्गाई हिंसए न अप्पेमि ।
थूलं पाउवएसं वज्जे गोणाइदमणाई ॥४६॥
समइय तह पडिकमणे निरुओ सामग्गिसन्निओ काहं ।
वरिसंमि सयं एगं मासे सज्झायपंचसए ॥४७॥
अट्ठमि-चउदसि-पुन्निम-अमावसा-पज्जुसवण-चउमासे ।
जिणपूया गुरुनमणं तवोविसेसं करिस्सामि ॥४८॥
अन्हाणं बंभवयं विसेसवावारजयणमवि काहं ।
देसावगासियवए दिवसे दस जोअणा गच्छे ॥४९॥
पइदिवसं वावारे वज्जे पुढवि-जल-वाउ-वणकाए ।
चउरो चउरो पहरा तेउक्कायंमि पहरदुगं ॥५०॥
रयणीपोसह चउरो काहं सामग्गिसत्तिओ वरिसे ।
साहुसइ संविभागा चउरो एसणीयभत्तेणं ॥५१॥
सइ विभवे धम्मवए दम्मदुगं देमि हं सुखेत्तेसु ।
तिहिवीसरणे नियमो पुणो करिस्सामि बीयदिणे ॥५२॥
जइ कहवि कसायवसा भंगो पुव्वोत्त होज्ज नियमेसु ।
सज्झाय पंच उ सए एक्कासणयं च काहामि ॥५४॥
जत्थ विसिट्ठो नियमो न इ लिहिओ सोवि एगतिविहेणं ।
नेउ(ओ) दुवालसवए धरेमि सत्तीए जाजीवं ॥५५॥
मुत्तुं रायभिओगं गणाभिओगं बलाभिओगं च ।
देवाभिओग-गुरुनिग्गहं च तह वित्तिकंतारं ॥५६॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दुब्भिक्ख-धरण-ओसह-चंदग्गह-देसभंग-आयंके ।
अद्धाण-नास-गुरु-संघ-कज्जपमुहं च मुत्तूणं ॥५७॥
अन्नत्थ अणाभोगा सहस्सागारा य महत्तरागारा ।
सव्वसमाहीपच्चय-आगाराउ(ओ)य मह नियमा ॥५८॥
समणोवासगधम्मे आरंभजथूलजीवघायाइ ।
जं किंचि मुक्कलं मु(म)ह तंपि न जा विरइपरिणामो ॥५९॥
सम्मद्दंसणमूलो वयखंधो गुणविसालसाहालो ।
गिहिधम्मकप्परुक्खो सिवसुहफलओ लहुं होउ ॥६०॥
अरहंत-सिद्ध-साहू-सुदिट्ठिसुर-अप्पसक्खिगिहधम्मं ।
बारसचउरासीए बूटडि पडिवज्जए सम्मं ॥६१॥

★

'लखमसिरी' श्राविका व्रतग्रहणविधि ॥

नामिऊण महावीरं दंसणमूलं गिहत्थधम्ममहं ।
गिन्हामि सव्वभवकयमिच्छत्ताविरइपडिकमणो(णा) ॥१॥
अरहंतो मह देवो जावज्जीवं सुरिंदकयसेवो ।
जिणपन्नत्तो धम्मो गुरू जिणाणाठिया साहू ॥२॥
लोइयमिच्छं वज्जे तिविहं तिविहेण भावओ सम्मं ।
दव्वे जहसत्तीए दक्खिन्नाइहिं माईहिं (दक्खिन्नायंकमाईहिं) ॥३॥
धम्मत्थमन्नतित्थे न करे तवन्हाणदाणहोमाई ।
जिणवंदणं तिवेलं संखेवेण वि करिस्सामि ॥४॥
तंबोल-पाण-भोयण-पाणह-त्थीभोग-सुयण-निट्ठुवणं ।
मुत्तुच्चारं जूयं सवसो वज्जेसि (? मि) जिणभवणे ॥५॥
पाणवह १ मुसावाए २ अदत्त ३ मेहुण ४ परिग्गहे चेव ५ ।
दिसि ६ भोग ७ दंड ८ समईय ९ देसे १० पोसह ११ अतिहिदाणं १२ ॥६॥
जावज्जीवं [जीवं] थूलं संकप्पियं निरवराहं ।
मणवायाकाएहिं न हणेमि अहं न य हणावे ॥७॥
नरतिरिदेहगयाणं गंडोलाईण पाडणे जयणं ।
काहं जलोयलाणे वहचिंताभासचिट्ठासु ॥८॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कन्नागोभूमिगयं नासवहारं च कूडसक्खिखज्जं ।
थूलमलि(ली)यं दुतिहं वज्जे मुत्तुं सयणकज्जं ॥९॥
खत्तक्खणणाइ चोरंकारकरं रायनिग्गहकरं च ।
जं तिन्नं तं मणवय- तणूहिं न करे न य करावे ॥१०॥
संघाइकज्जलहणिज्ज-दिज्जपडिकियविराडववहारे ।
निहिसाहुसयणसुंके बिइए तइए वए जयणा ॥११॥
दुविहतिविहेण दिव्वं एगविहं तिविहओ य तेरिच्छं ।
मेहुणमेगेगविहं मणुयं वज्जेमि परपुरिसं ॥१२॥
धण धन्न खित्त वत्थू रुप्प सुवन्ने चउप्पए दुपए ।
कुविए परिग्गहे नव-विहेगतिविहं करे माणं ॥१३॥
गणिमं धरिमं मेयं पारिच्छिज्जं च दोण्ह सहस्साणं ।
पूगाई खंडाई घयाइ वत्थाई चउहधणं ॥१४॥
रोक्काण दोसहस्सा खारीएगा उ सव्वधन्नाणं ।
लवणस्स तीस सेई दस सेई वेसवाराणं ॥१५॥
खेत्तंमि वायगेगो घरहट्टा दोन्नि रुप्पपलदसगं ।
कणगपल दस सवच्छा गावी वसहा करह दो दो ॥१६॥
एगा छेली तिरिए सेसे वज्जेमि सगडमहमेगं ।
कम्मकरदुगमणंकं कुवियंमी एगदम्मसयं ॥१७॥
दम्मसहस्सो सव्वो परिग्गहो तत्तिपुत्तपईगेहे ।
नियमियलहणयलद्धं डुल्लं विक्केमि वरिसंतो ॥१८॥
नो पवहणेण गच्छे **नागपुराऊ** चउदिसिंमि [अहं]।
जोयणसयमेगेगं दो उड्ढमहो धणुह चत्ता[रि]॥१९॥
दुतिहं मंसं वज्जे एगतिहमणोसहं च महुमाई ।
धरणाइ मुत्तु रयणी-भत्तं कोमलफलं वज्जे ॥२०॥
बावीसं दव्वाई अणंतकायाइ गोरसा मीसं ।
विदलं वज्जेमि अहं नत्ते जयणाउ संसत्ते ॥२१॥
कणमाणतिगं नेहे पलमेगं मज्झ भोयणब्भंगे ।
जलगग्गरेगपाणे अत्थाणय सेसु चउविगई ॥२२॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पणसच्चित्ता तीसं दव्वाई गणियफलसयं एगं ।
मवियाण दुन्नि माणा दुउच्छुलट्ठी य दुगवीसं ॥२३॥
सोलस पन्ना खंडिय पसई दिवसंमि सत्त तियलिओ ।
कणगपलाणयदसगं वीसं अंगोहली मासे ॥२४॥
ण्हाणतिग कुंकुमाई भोगे इगदम्म खट्टदसगं मे ।
एलाइपलं दिवसे पलाणि दस तोलियफलाणं ॥२५॥
वज्जे वि जाइकम्मं खरकम्मं तह य मासमज्झंमि ।
कम्मादाण तु भोगे मुक्कलया दम्म मे वीसं ॥२६॥
वज्जे अणत्थदंडे अजरामरमाइचरिमवज्झाणं ।
जूयंदोलज्झिल्लण-विरुद्धविगहापमायं च ॥२७॥
पइदिवसं वावारं वज्जे पुढविजलवाउवणकाए ।
चउरो चउरो पहरा तेउक्कायंमि पहरदुगं ॥२८॥
दक्खिन्नभयाभावे खग्गाई हिंसए न अप्पेमि ।
थूलं पावुवएसं वज्जे गोणाइदमणाई ॥२९॥
सामाइय तीस वरिसे दो पोसह वंदणाण सड्ढीया ।
सज्झाइसहसदसगं जोयणदसगं दिणे जामि ॥३०॥
अट्ठमिचउदसि चउमास पज्जुसवणेसु सति सब्भावे दुगभत्तं । (?)
अन्हाणं बंभवयं न करे चीराइधुअणाइं ॥३१॥
सम्ममसंभरणे तह तिहीणणंतरतिहीसु मे नियमा ।
वरिसेहं सत्तीए दम्मद्धं देमि जिणधम्मे ॥३२॥
अट्ठदसपावट्ठाणे चिरकय अहिगरण सव्वमाहारं ।
मज्झिमखंडा बाहिं तिविहं तिविहेण मे चत्तं ॥३३॥
जइ कहवि पमायवसा भंगो पुव्वुत्त होज्ज नियमेसु ।
सज्झाय पंच उ सए एकासणयं च काहामि ॥३४॥
जत्थ विसिट्ठो नियमो न य लिहिओ सोवि एगतिविहेणं ।
नेओ दुवालसवए धरेमि सत्तीए जाजीवं ॥३५॥
मोत्तुं रायभिओगं गणाभिओगं बलाभिओगं च ।
देवाभिओग-गुरुनिग्गहं च तह वित्तिकंतारं ॥३६॥

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दुब्भिक्ख धरणऊसह चंदग्गह देसभंग आयंके ।
अद्धाणनास गुरु संघकज्जपमुहं च मुत्तूण ॥३७॥
अन्नत्थ अणाभोगा सहसागारा य महत्तरागारा ।
सव्वसमाहीपच्चयआगाराओ य मह नियमा ॥३८॥
समणोवासगधम्मे आरंभजथूल(जी)वघायाइं ।
जं किंचि मोक्कलं मह तं पि न जा विरयपरिणामो ॥३९॥
सम्मद्दंसणमूलो वयखंधो गुणविसालसाहालो ।
गि[हि]धम्मकप्परुक्खो सिवसुहफलओ लहुं होउ ॥४०॥
अरहंतसिद्धसाहू – सुदिट्ठिगुरुअप्पसक्खिगिहिधम्मो ।
बारहसत्तासीए पडिवज्जइ **लखमसिरी** सम्मं ॥४१॥
॥ छः ॥ शुभं भवतु सकलसंघस्य ॥

★

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org